

Co prozradily kralovické matriky¹

PAVEL VLČEK

Matriky jsou dobrým pramenem pro poznání nejen při genealogických studiích, ale také při bádání zaměřeném na umělecké řemeslníky. V dnešní době studium velmi usnadňuje digitalizace matrik, které tak lze číst v pohodlí domova a v kterémkoliv čase. Sbíрка matrik západních Čech je přístupná na portálu Porta fontium. Autor s využitím kralovické matriky doby barokní přináší některé nové poznatky, kromě jiného o sochaři Franzi Tollingerovi, původem z Tyrolska, a jeho rodině a dále z dějin špitálu v Kralovicích.

Klíčová slova: Kralovice — matriky — stavební a umělečtí řemeslníci — Franz Tollinger — špitál v Kralovicích — Martin Prusík

Poprvé se v kralovických matrikách objevuje sochař Franz Tollinger k 9. 11. 1690, kdy byl svědkem při křtu Kateřiny, dcery místního kantora Ondřeje Korotvy. Zanedlouho, 23. 11. 1690 křtil svého syna. Při té příležitosti je uveden jako Franz Tollinger, řezbář. Matkou byla Judita. Mezi svědky se na oplátku objevuje opět Ondřej Korotva, jenž ostatně byl i varhaníkem v kralovickém kostele sv. Petra a Pavla, pro který Tollinger patrně pracoval. Znovu pak křtil Tollinger jiného svého syna jménem Matouš dne 17. 9. 1692. Mezi kmotry se objevuje Karel Jurka a opět také místní kantor, jemuž krátce nato, 28. 10. 1692 svědčil při křtu jeho dcery Anny Marie právě Tollinger; 27. 2. 1693 *okřtěn sin jménem Jan, otec jeho Karel Jurka*. Mezi svědky nalezneme Franze Tollingera. Ten se pak společně s Karlem Jurkou a dalšími objevuje na křtech *děti spolčátek, syna jménem Adam, cery Ewy, otec jejich Waclaw pokrivač* dne 14. 5. 1693.

Také Tollingerova manželka je v matrice zapsána jako kmotra, a to 1. 5. 1693 při křtu Marjánky, dcery Daniela Troppa; Judita Tollingerová je zde označena jako *řezbářka*.

Znovu nalezneme Franze Tollingera jako kmotra, spolu s urozenou paní Kateřinou Umbertovou, 20. 5. 1693 při křtu dcery Lidmily Jana a Anny Reginy Troppových. Po určité odmlce křtili 5. 2. 1695 Tollinger a jeho žena Judita svou dceru Apolenu Dorotu;² mezi kmotry je uveden opět kralovický kantor, ale také Dorota Čápková z *kláštera*, což by mohlo naznačovat, že Tollinger tehdy pracoval ještě i v Plasích. V dalších letech se sochař Tollinger v kralovické matrice již neobjevuje.

Osoby svědků a kmotrů na křtech ukazují, že Franz Tollinger patřil v tehdejších Kralovicích mezi společenskou smetanou. Ostatně v roce 1691 je Tollinger uveden mezi kralovickými obecními staršími.³ Již v roce 1689 koupil v Kralovicích *sobie dům Tauberowský*, jak vyplývá z Tollingerovy úspěšné žádosti o udělení kralovického měšťanství. Podle toho *Francz Tollinger, kunstu řezbářského*, získal měšťanství po zaplacení běžného poplatku 4 zl. peněz a závazku *platy všelijaké Milosti Vrchnosti odvozovati, a spolu s jinšýma sausedy odevzávat*. Samotný zápis sice není datován, ale nepochybně vznikl před 15. 9. 1689.⁴ V roce 1694 měl Franz Tollinger v úmyslu vrátit se (?) do Litoměřic, odkud do Kralovic údajně přišel; litoměřický magistrát si právě roku 1694 vyžádal vysvědčení Tollingerovy zachovalosti čili atest.⁵

Víme, že Franz Tollinger (jindy snad *Dallinger*) pocházel z Tyrolska. Pokřtěn byl v Ambrasu 10. 6. 1656.⁶ Údajně

se již v roce 1689 zabydlel v Litoměřicích. To je poněkud v rozporu s tím, že ve stejném roce, jak je výše doloženo, získal měšťanství v Kralovicích.

V Litoměřicích se Tollinger stal měšťanem 19. 4. 1695,⁷ poté co se odstěhoval z Kralovic, kde asi již neměl žádnou práci a už ho patrně nezaměstnával ani plaský klášter. V severních Čechách se posléze stal úspěšným, ovšem nikoliv jako řezbář, ale jako kamenosochař a dokonce i jako štukatér. V období let 1704–1714 pracoval v Bohosudově, stejnou dobou patrně i na trojičním sloupu v Žatci (1707–1713), v Blíževadlech (1714), dále v Litoměřicích v kostele sv. Václava (před rokem 1716) a děkanském kostele sv. Štěpána. Morový mariánský sloup ve Velvarech z období let 1716–1719 je nejspíš nejhodnotnějším dílem F. Tollingera. Pracoval na něm se svým synem Matoušem (mylně nazývaný Matěj), narozeným v Kralovicích, jenž se věnoval rovněž sochařskému řemeslu. Práce v Kralovicích jsou patrně prvními, které Franz Tollinger v Českém království provedl. Navíc jsou to práce řezbářské, k nimž se v další kariéře už nevrátil. O. J. Blažíček jeho kamenosochařské dílo označil jako *v proporcích nejisté*.⁸

Jedinou prací, kterou mohl Franz Tollinger v Kralovicích podniknout, byla sochařská výzdoba nově vznikajícího hlavního oltáře farního kostela sv. Petra a Pavla. Celková úprava kostela v první polovině devadesátých let 17. století nepochybně souvisela s nástupem Ondřeje Trojera, kralovického rodáka, na opatské křeslo v Plasích roku 1681. Dnešní oltář je výsledkem mnoha pozdějších zásahů a doplňků. Základ určité tvoří raně barokní edikulová konstrukce retáblu (s mladší povrchovou

1 SOA v Plzni, sign. Kralovice 02.

2 O níž víme, že se 6. 2. 1718 provdala za Johanna Josefa Fischera, sochaře, při čemž svědkem jim byl Oktavián Broggio. RUŽBATSKÁ, A.: *Poutní kostel Panny Marie Sedmibolestné v Bohosudově*, s. 14.

3 SOkA Plasy, AM Kralovice, *Kniha copialní rozdílných psaní sem a tam příšlých při městě Kralowiczých* (1688–1699), fol. 141r.

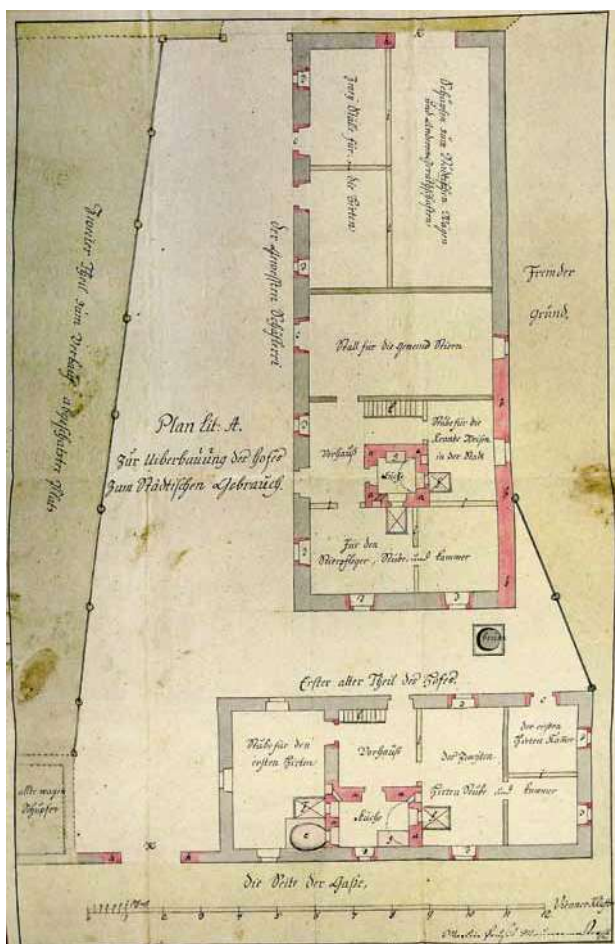
4 Tamtéž, fol. 96a.

5 Tamtéž, sine fol.

6 TOMAN, P.: *Nový slovník československých výtvarných umělců*, s. 353.

7 SOkA Plasy, AM Kralovice, *Kniha copialní rozdílných psaní sem a tam příšlých při městě Kralowiczých* (1688–1699), fol. 96a.

8 BLAŽÍČEK, O. J.: *Sochařství baroku v Čechách*, s. 112–113.

Obr. 1. Martin Prusík: Plan lit. A. Plán stavebních adaptací v obecním dvoře v Kralovicích. Rysováno na papíře, grafické měřítko (vídeňské sáhy). 1795. Signováno. (Státní okresní archiv Plasy, reprofoto P. Vlček, 2016)

úpravou), sice nedatovaná, ale pocházející právě někdy z doby kolem roku 1690. Tehdy byly zvýšeny obvodové zdi kostela a vybudován nový krov, který podle dendrochronologického rozboru pochází z první poloviny devadesátých let 18. století. Podle podílu práce sochaře Franze Tollingera by se dal vznik oltáře blíže datovat asi do období let 1689–1694. Na takové časové zařazení poukazuje nejen oltářní architektura, ale také skutečnost, že oltář vrcholil poněkud netradičně sochou sv. Ondřeje, patrona výše zmíněného plaského opata Trojera. Oltář je zmenšenou a lehce zjednodušenou variantou hlavního oltáře plaského klášterního chrámu zhotoveného v roce 1666. Je dvojetážový, s tordovanými sloupky v dolní části a kanelovanými sloupky v části horní. Do rozeklaného frontonu (v Kralovicích je trojúhelníkový, v Plasích segmentový) je vložena další edikula. Lze předpokládat, že původní oltářní obraz byl polokruhově zakončen. Jeho autorem mohl být Jan Kryštof Liška, jenž ve stejné době pracoval pro plaské opaty a je také doložen v Kralovicích při křtu.

17. 7. 1691 se při křtu v kralovickém kostele objevuje Petr Hofer, *Palier*. O několik let později (28. 4. 1698) je v matrice křtů v kostele sv. Petra a Pavla v Kralovicích zapísán mezi kmotry Kašpar, kameník z kláštera, *Honz Jírek*,

kuchař z kláštera a *Mandalena Majová* z kláštera (jistý *Andres Maj – Mag* byl v roce 1685 zahradníkem v plaském klášteře). Ve stejném roce nalezneme také zápis, že *pan Kryštof Lyška, malíř z kláštera*, svědčil na křtu Markéty Magdalény, dcery hodináře a hospodáře na domě obecním *Fridricha Freidingera*; ta své druhé jméno získala právě po kmotře Magdaléně Májové. Mezi svědky byla také *Anna Šifmonová z Kralovic*, patrně žena *Šimona Šifmona*, truhláře z kláštera (17. 8. 1700 jako svědek při křtu). V roce 1703 se ještě mezi kmotry objevuje *Poleksina Wlašimská, palyrka*.

Na konci zkoumané kralovické matriky je překvapivě ještě jeden zápis, který do matrik zajisté nepatří.⁹ Nadepsán je jako *Poznamenáni a Pamett kdo jest na špital v Městě Kralowicych který se začal stavěti Leta 1660. ke Cti a chvale Blahoslavené Rodičky Boží Panny bolestné a ku pohodly chudych a nedostatečných lidí co zlasky křesťanske, daroval, a neb pracowal, jaký následuje. Předně: Jeho Milost P. P. Kryštof Tengler, Pan Prelat kláštera plazského 6 zl. Pan Pater Allan 5 zl. 50 kr. Pan Pater Simon 1 zl. Marketa, kuchařka 30 kr. Mikuláš, pacholek 9 kr. Kateřina, děvečka 6 kr. V první části zápisu je tak rozlišeno, mimo opata, osazenstvo kralovické fary, které tvořil farář a jeho kaplan, kuchařka, pacholek a děvečka. Dále jsou zde uvedeni sousedé, z nichž nejvíce přispěla *P. Barbora Tauberk* 1 zl., také *Jan Jurka* 30 kr., stejnou sumou *Henrich Kantner* nebo *Andres Troier*, tehdy primas (a majitel hostince, otec pozdějšího plaského opata Ondřeje Trojera), *Kryštof Long*, a také *žid Kralowický Lebl* věnoval 30 kr. Celkem tak od sousedů kralovických bylo vybráno 7 zl. a 12 kr. Peníze ovšem zdaleka nestačily, ani z příjmů pole a louky špitálských, takže farář Allan *připůjczil peníz na vystavení tehož špitalu* 17 zl. 50 kr.*

Kralovický špitál vznikl za vydatné, jak bychom dnes poněkud hanlivě řekli brigádnické spoluúčasti kralovických sousedů. I tyto práce matrika zaznamenala: *Matauš Hubálek den rumoval* [,] *Jan Hauzner podobně den rumoval* [,] *Jiří Brož též 1 den* [,] *Jakub Unger 1000 šindele přibyl* [,] *Jan Lukášů 1 den rumoval* [,] *Jan Woner zámečnick zámky a panty dělal* [,] *Matauš Urban kovář od železa dělal. Jan Kratochvíle dva dni rumoval* [,] *Jakub Salin tři dny rumoval* [,] *Michl Horpaur [Holzbauer] 1 den rumoval* [,] *Krystýán Folk tři dny rumoval. Košátka dva dny rumoval* [,] *Jiří Hanuš kovář od železa darmo dělal*.

Vedle těchto pomocných či kovářských a zámečnických prací se pochopitelně platilo za stavební materiál (5 zl. za dříví a 2 zl. a 30 kr. za šindel, za dva tisíce šindelových hřebů), za pivo a chleba pro řemeslníky. Největší položka 12 zl. byla odměna tesaři *Loplendrovi* [?] *od ustavení špitalu*. Celkem bylo zapláceno 32 zl. 36 kr.

Špitál stál v Kralovicích na místě domu čp. 159 (13 podle starého číslování). Starší špitál, nepochybně rovněž dřevěný, v roce 1656 shořel, a proto se muselo přistoupit k nové výstavbě. Během let špitál několikrát znovu vyhořel, jistě v roce 1769, kdy podle konšelského manuálu *z gruntu stráveno bylo 74 domů, škola, špitál, při faře marštále, chlěvy, kůlna, při kostele kostnice...*¹⁰

9 SOA v Plzni, sign. Kralovice 02, fol. 250a–252r.

10 SOKA Plasy, AM Kralovice, *Konšelský manuál*, fol. 137a, r.

Obr. 2. Martin Prusík: Plan lit. A. Plán stavebních adaptací v obecním dvoře v Kralovicích. Rýsováno na papíře, grafické měřítko (vídeňské sáhy). 1795. Signováno. Výřez s měřítkem a signaturou. (Státní okresní archiv Plasy, reprofoto P. Vlček, 2016)

Špitál byl na stejném místě obnoven, ale opět vyhořel v roce 1782, takže se město nakonec rozhodlo vybudovat ho jinde a pozemek vedle fary prodalo. Již v roce 1790 je zde doložen Mikuláš Slach, krejčí a soused (až do roku 1813). Pak tu bydlel stejnojmenný syn učitele Václava Břejchy, jinak kloboučník. Dům zůstal i dále v majetku rodiny Slachů; František Slach, řemenář, v roce 1850 platil daň přes 12 zl., a patřil tak do druhé volební skupiny. – Dnešní dům čp. 159 v Kralovicích je památkově chráněn.

V dalších letech o špitálu (chudobinci) v Kralovicích nejsou žádné zprávy. Město patrně neuvažovalo o obnově této instituce, jak podle všeho potvrzuje jeho úmysl vybudovat jen jednu místnost pro chudé nemocné v obecním dvoře. V roce 1795 se město rozhodlo nechat vypracovat návrh *Na přestavění dílu dvora a ovčína sešlého městského obecního, příležitost pro dva obecní potřebný pastýře, pro hlídače obecních třech bejkův, též malá sednička pro chudé městské nemocné, 3 ostatníma maštalema a kolnou pro městské nářadí.*

K tomu byl pověřen Martin Prusík, zednický mistr, známý spíš ale jako kreslíř,¹¹ vypracováním rozpočtu a nákresu. Zachovaný rozpočet nese název *Project na Plan Lit. A.* a nebyl příliš vysoký – celkem jen 488 zl.

a 46 kr. Podepsal Martin Prusík, Mistr zednický 6. Juny 795. Přiložený plán – *Plan lit. A.* je popsán německy, překvapivě narýsován v měřítku vídeňských sáhů a podepsán Martin Prusík, Mauermeister.¹² – Obecní pastouška, zčásti sloužící i jako chudobinec, byla posléze umístěna v budově čp. 211.

11 Martin Prusík se údajně narodil 9. 1. 1745 (dne 9. 1. 1744 se v Sedlci dítě jménem Matieg narodilo a téhož dne bylo i pokřtěno). Otcem byl Matěj Prusyk, sedlák, matka Barbara. (SOA v Plzni, sign. Potvorov 02, pag. 176), a zemřel v noci z 30. 10. na 1. 11. 1822 v domě čp. 35 v Plasích ve věku 77 let (SOA v Plzni, sign. Plasy 08, pag. 22). Oženil se 10. 11. 1776 s Kateřinou Kaplánkovou, pocházející z Radnic (Prusík je označen jako *aedilis Plass*; tamtéž, sign. Plasy 02, fol. 61r.), s níž měl tři syny a dvě dcery. Koncem srpna 1784 mu zemřela dcera Veronika ve věku 2 let a 3 měsíců, o týden později i tři a půl letý syn Josef. Prusík nakreslil řadu pohledů na významné památky, např. na hrad Krašov v roce 1795, na Plasy roku 1802. V době kolem roku 1800 vytvořil několik pohledů na Mariánskou Týnici. Kreslil rovněž zámky Kaceřov a Liblín, patrně také cisterciácký klášterní areál na Zbraslavi a další.

12 SOKA Plasy, AM Kralovice, kart. 12.

Prameny

Státní oblastní archiv (SOA) v Plzni, Sběrka matrik západních Čech, Církev římskokatolická, sign. Kralovice 02, (1668–1716); sign. Potvorov 02, (1721–1747); sign. Plasy 02, (1707–1784), a 08, (1800–1859).

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích (SOKA Plasy), Archiv města (AM) Kralovice, 1620–1945, *Kniha copíální rozdílných psaní sem a tam přišlých při městě Kralowiczých...* (1688–1699). Tamtéž, *Konšelský manuál*.

Literatura a nepublikované práce

BLAŽÍČEK, Oldřich J.: *Sochařství baroku v Čechách*. Praha, SNKLHU, 1958, s. 112–113.

RUŽBATSKÁ, Adéla: *Poutní kostel Panny Marie Sedmibolestné v Bohosudově, Sochařská výzdoba*. Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc, 2013. Bakalářská práce.

TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců*. 2. díl. Praha, Tvar, 1950.

Summary

What the registers of Kralovice have revealed

Keywords: Kralovice — registers — building and artistic craftsmen — Franz Tollinger — hospital at Kralovice — Martin Prusík

Registers are a good source of knowledge not only in regard to genealogical studies, but also as concerns research focussed on artistic craftsmen. Currently, such studies are considerably

facilitated by the digitisation of registers that can be thus comfortably read at home and at any time. The collection of West Bohemian registers is accessible on the portal *Porta fontium*. Taking use of the registers of Kralovice from the Baroque period, the author presents several new pieces of knowledge; among others on Franz Tollinger, a sculptor of Tyrolean origin, and his family, as well as on the history of the hospital at Kralovice.

(Translated by Karel Matásek)